Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

16.5.2017

VNS 4/2017 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018–2021 ja K 14/2017 vp Hallituksen vuosikertomus 2016

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on pyytänyt työ- ja elinkeinoministeriöltä asiantuntijalausuntoa otsikon asiakirjoihin liittyvästä kysymyksestä: ”Mitkä ovat Suomen kolme suurinta kestävän kasvun haastetta ja ovatko ne huomioitu riittävästi valtiontalouden suunnitelmassa?”

Työ- ja elinkeinoministeriön nostaa lausunnossaan esille seuraavat kolme asiaa:

1) Tuottavuuden nostaminen
2) Työllisyysasteen nostaminen
3) Julkisen talouden tasapaino

1. Tuottavuuden nostaminen

Suomi on pieni kehittynyt avotalous, jonka menestys kietoutuu kahteen keskeiseen asiaan. Toinen on globaalin toimintaympäristön sääntömääräinen kehittyminen ja tämän kehityksen jatkuminen. Toinen liittyy puolestaan osaamiseen ja innovatiivisuuteen perustuvaan kasvumahdollisuuksien hyödyntämiseen. Ensimmäiseen voimme itse vaikuttaa vain rajallisesti, toinen on enemmän omissa käsissämme.

Vuoden 2008 finanssikriisiin ajoittuen taloutemme keskeinen voimatekijä Nokia-klusteri ajautui tälle toimialalle tyypilliseen kriisiin. Alan nopeatempoisilla markkinoilla menetettiin asema ja Suomen teollisesta jalostusarvosta putosi neljännes pois. Uutta tuottavuuskasvua ei ole toistaiseksi onnistuttu palauttamaan vastaavalle tasolle kyseisellä teollisuudenalalla eikä muista toimialoista ole ollut nopeassa tahdissa kompensoimaan menetyksiä. Metsäteollisuuden jalostusarvo laski samoin. Selvästi nouseva toimiala on ollut ICT-palvelut, jossa varsinkin peliteollisuuden arvonlisäys on ollut merkittävää.

Mainitusta ajankohdasta on kulunut nyt liki vuosikymmen. Useiden asiantuntijoiden mielestä Suomen olisi pitänyt palautua jo Nokia-shokista. On kuitenkin tutkijoita, jotka näkevät asian niin, että taloudellisesta shokista toipuminen voi kansantalouden tasolla kestää hyvinkin 10–15 vuotta. Nokia oli niin dominoiva ja Nokiaan liittyvä yritysriski Suomen kansantaloudelle niin merkittävä, että toipuminen on kestänyt. Uutta kasvua näkyy nyt orastavasti vaikkakaan mat-

kapuhelinliiketoiminnan kaltaista yhtä uutta menestystarinaa ei ole näköpiirissä.

Hyvinvointilupauksemme eli julkisen talouden kestävyys on viritetty tuottavuuskasvun ja korkean työllisyyden varaan. Talouskasvu auttaa työllisyyttä mutta rakennetyöttömyyttä ei ole Suomessa kokonaan kyetty sulattamaan voimakkaallakaan talouskasvulla. Tarvitaan rakenteellisia työvoiman tarjontaa lisääviä toimia. Työllistämisen edellytykset paranevat mikäli työn hinta määrittyy oikein ja muut työllistämiseen liittyvät tekijät ovat oikeassa asennossa. Globalisaatio ja etenkin digitalisaation ajama teknologinen murros muuttavat asteittain merkittävästi työn sisältöjä. Tulevaisuuden työmarkkinarakenteiden on sopeuduttava.

Suomen kaltaisessa maassa tuottavuuskasvu perustuu osaamiseen ja osaamisen soveltamiseen kaupallistaloudellisena menestyksenä. Keskeisin politiikka-alue Suomen kaltaiselle maalle on innovaatiopolitiikka laajasti määritellen. Arvonluonnin uudet muodot haastavat Suomen perinteisiä toimialoja löytämään uusia ratkaisuja. Ilman uudistumista menetetään markkinaosuuksia ja ajaudutaan epäedullisempaan kilpailuaseman.

OECD:n kesäkuussa 2017 julkistettava Suomen innovaatiojärjestelmän kokonaisarviointi piirtää aiheesta asiantuntijanäkemykseen perustuvan kuvan. Arvion viesti on, että Suomi tarvitsee olemassa olevien keskeisten toimialojen kasvuhakuista uudistumista ja diversivioutumista. Toisaalta tarvitaan uusia innovatiivisia pk- ja start up -yrityksiä. Yritysdynamiikka näiden osalta kietoutuu yhteen.

Arvio tulee kiinnittämään huomiota myös Suomen julkisten t&k&i-panostusten laskuun. Elinkeinoelämän uudistumista palveleva t&k&i-rahoitus on laskenut ja rahoitusta on siirretty muuhun tutkimukseen. Tähän tarvitaan arvion mukaan muutosta. Suomi on poikkeuksellisesti leikannut siinä missä muut maat vastaavassa tilanteessa ja yleisten suositusten mukaan lisäävät panostuksiaan. Julkisten t&k-panostusten taso ei ole Suomessa ollut koskaan korkea, korkea kansantalouden mittakaavan panostusten taso on saavutettu yritysten myötävaikutuksella. Nyt tehdyt julkiset leikkaukset kuitenkin ovat vaarassa laskea tasoa entisestään.

Puoliväliriihessa hallitus päätti Innovaatiorahoituskeskus Tekesin avustusvaltuuksien kasvattamisesta 84 milj. eurolla vuosien 2018–2019 aikana. Tämä oli ehdottoman oikea toimenpide vaikkakaan ei täysimääräisesti kompensoi aiemmin Tekesiin kohdennettuja säästötoimenpiteitä.

2. Työllisyysasteen nostaminen

Työllisyysasteen nostaminen 72 prosenttiin ei pitkällä aikavälillä tule riittämään, vaan hyvinvointivaltion kehittämisen ja rahoituspohjan kestävyyden turvaaminen tulee edellyttämään työllisyysasteen nostamista 75 ja jopa 80 prosenttiin. Työllisyysasteen nostamiseen liittyy läheisesti Suomen työttömyyskuvan keskeisin ongelma, suuri pitkäaikaistyöttömyyden osuus. Työllisyysasteen nostamiseen tähtäävän politiikan yhtenä tärkeänä ulottuvuutena onkin oltava rakenteellisen työttömyyden alentaminen.

Työllisyysasteen nostaminen edellyttää sekä työvoiman kysyntää lisääviä että työvoiman tarjontaan vaikuttavia toimia.

Työvoiman tarjontaan on vaikutettava monipuolisella toimenpidekokonaisuudella, jossa työn verotus, työllistämiskynnystä alentava työlainsäädäntö, työntekoon kannustava sosiaaliturvajärjestelmä, elinikäinen oppiminen ja vaikuttava aktiivinen työvoimapolitiikka ovat keskeisessä asemassa.

Hallitus on kaikilla näillä politiikkalohkoilla toteuttamassa useita merkittäviä uudistuksia. Keskeisiä ovat mm. työttömyysturvaan, työvoimapalvelujen ns. aktiivimallin käyttöönotto ja lasten päivähoitomaksuihin tehdyt uudistukset, yrittäjyyspaketin laaja toimenpidekokonaisuus (mm. yrittäjäksi ryhtyminen saaden 4 kk työttömyysturvaa) sekä osaamiseen ja liikkuvuuteen liittyvät toimenpiteet, joilla turvataan ns. positiivisten rakennemuutosalueiden työvoiman saatavuus. Koeaikojen pidennyksellä on alennettu työllistämiskynnystä. Hallitus on parhaillaan uudistamassa koko TE- ja yrityspalvelujärjestelmäänsä uudeksi integroiduksi kasvupalvelujärjestelmäksi, jolla pystytään tarjoamaan monituottajamallilla entistä yksilöllisempiä ja vaikuttavampia palveluja. Vaikeasti työllistyvien asiakkaiden osalta luodaan tässä integroituja palveluratkaisuja kasvupalvelun ja sote-palvelujen välillä, mihin maakuntamalli tarjoaa uusia mahdollisuuksia. Yhteiskunnan eriarvoistumista ja syrjäytymistä ehkäisemään on asetettu selvityshenkilö Juho Saari, joka tulee raportoimaan toimenpide-ehdotuksistaan keväällä 2018. Perustulo- ja osallistavan sosiaaliturvan kokeilut etsivät uusia ratkaisuja.

Hallituksen puoliväliriihessä päätettiin useista uusista toimenpiteistä. Työvoimapalveluihin tehtiin 25 milj. euron tasokorotus. Päätettiin käynnistää sosiaaliturvan kokonaisuudistus, jonka toimeenpano tähtää ensi hallituskauteen. Siinä ensisijainen kysymys on luoda uusia rakenteita, joilla työnteko on aina kannattavampaa ja lisätä osaamisen, aktiivisen ja passiivisen työvoimapolitiikan eri osien keskinäistä yhteentoimivuutta. Työttömyysturvalla tapahtuvan omaehtoisen opiskelun pelisääntöjä selvitetään budjettiriiheen mennessä.

Työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan nykyiset JTS:ssä olevat määrärahat riittävät em. toimenpidekokonaisuuden toteuttamiseen.

3. Julkisen talouden tasapaino

Työ- ja elinkeinoministeriön nostaa kolmantena asiana esille julkisen talouden tasapainosta huolehtimisen. Kestävän kasvu pitää sisällään julkisten talouden tasapainosta huolehtimisen: on tärkeää pitää kiinni hallitusohjelmassa sovituista tavoitteista.

Julkisen talouden tasapainosta huolehtiminen olisi pyrittävä tekemään rakenteellisin toimenpitein (esim. työllisyysasteen nostamiseen tähtäävät toimenpiteet), jolloin voitaisiin välttyä lisäsäästötoimenpiteiltä, jotka pahimmillaan voivat vaarantaa talouskasvun edellytyksiä. Mikäli uudistusten kautta ei onnistuta synnyttämään tilannetta, jossa pystytään huolehtimaan julkisen talouden tasapainosta, olemme nopeasti tilanteessa, jossa lisäsäästötoimenpiteet tulevat välttämättömiksi. Viimeaikaiset merkit talouden piristymisestä luovat hyvän pohjan julkisten talouden tasapainosta huolehtimiselle.

Työ- ja elinkeinoministeriö tähdentää julkisen talouden tasapainosta huolehtimisen keskeisyyttä Suomen tulevan kestävän kehityksen kannalta.